

GLAZBENA DJELATNOST AUGUSTINA KAŽOTIĆA (1260?-1323)

Prvi je o Augustinu Kažotiću kao glazbeniku pisao Božidar Sirola u Pregledu povijesti hrvatske muzike godine 1922. Svoje izlaganje Sirola temelji na predgovoru latinskog priručnika zagrebačke katedrale izdanog u Beču 1751. pod naslovom »Cantuale processionum ex veteri basilicae divi Stephani regis consuetudine institutum, zelo cultus divini firmatum, ac experimetali scientia probatorum virorum auctum, et probatum«.¹ Međutim, dvadesetak godina kasnije kao da je i sam Sirola posumnjao u glazbenu djelatnost Kažotićevu te ga u studiji Crkvena glazba u Hrvatskoj (Croatia Sacra 1943) i u priručniku nacionalne glazbene povijesti Hrvatska umjetnička glazba, Zagreb 1942., ne spominje kao glazbenika već kao reformatora zagrebačkog liturgijskog obreda.

Josip Andreis u Historijskom razvoju muzičke kulture u Jugoslaviji, oslanjajući se na Sirolu, za Kažotića piše: »Smatra se da je komponirao nekoliko crkvenih pjesama i himana«.²

I Albe Vidaković se oslanja na »Cantuale processionum« te u Muzičkoj enciklopediji navodi »zaključivalo se je da je Kažotić autor tekstova i napjeva u nekim himnama. Osim žive tradicije drugih sigurnih dokaza za to nema.«³

Cini se da o Kažotiću kao glazbeniku nije više nitko pisao, premda je o njemu napisano veoma mnogo. Frano Kovačević-Duje u Bibliografiji bl. Augustina Kažotića, Dubrovnik 1964., bilježi 15 rukopisa i 112 knjiga ili časopisa u kojima se djelomično ili potpuno opisuje život i rad Augustina Kažotića. Cinjenica da se u njima ne govori o njemu kao glazbeniku još ne niječe njegovu glazbenu djelatnost jer sva do sada napisana djela o Augustinu Kažotiću u prvom planu imaju hagiografski značaj. Piscu životopisa Augustina Kažotića najviše prikazuju njegove svetačke kreposti i čudesna, a tek nuzgredno dodiruju ostalu Kažotićevu djelatnost.

Jedini je Ivan Golub godine 1968. u Vjesniku za širenje štovanja i kanonizaciju Augustina Kažotića prikazao Kažotića kao teologa odrekavši se pretenzije da o njemu piše kao svecu.⁴

Ova kratka glazbena rasprava o Augustinu Kažotiću nema svrhu rasvijetliti svetačku djelatnost ovog našeg najstarijeg blaženika već samu njegovu glazbenu djelatnost. Budući da se radi o glazbenom djelovanju jednog Hrvata iz XIV stoljeća, ova će rasprava za povijest hrvatske glazbene kulture biti veoma zanimljiva, jer je, čini se, Augustin Kažotić prvi Hrvat koji se ozbiljnije dovodi u vezu s glazbenom djelatnošću.

Augustin Kažotić rodio se u Trogiru oko god. 1260. Kao mladić, otprilike od 17 godina, god. 1277. ili 1278. stupio je u red Dominikanaca. Završivši redovite redovničke studije u nekoj samostanskoj školi u Dalmaciji ili Italiji, god. 1286. redovničke starješine poslale su ga u Pariz na više studije. Po završetku viših studija u Parizu Kažotić se je vratio u domovinu. Godina njegova povratka iz Pariza nije poznata. Nije poznato kakve je dužnosti vršio u redovničkoj zajednici do imenovanja biskupom. God. 1303. papa Benedikt XI imenovao ga je zagrebačkim biskupom. Kao zagrebački biskup Augustin je razvio veliku biskupsku djelatnost na svim poljima svoje biskupske službe. Godine 1318., ili početkom 1319., Augustin Kažotić putuje u Avignon, kao delegat hrvatsko-ugarskog episkopata da od pape Ivana XXII zamoli zaštitu za zagrebačku i ostale hrvatsko-ugarske biskupije koje su bile ugrožene pljačkom razuzdanih plemića i velikaša. Radj ove svoje misije pao je u nemilost državnih vlasti te ga je papa Ivan XXII, nakon četirigo-

dišnjeg boravka u Avignonu, imenovao biskupom u Luceri 21. kolovoza 1322. 3. kolovoza 1323. iza velike pastoralne djelatnosti u novoj biskupiji Augustin Kažotić je umro na glasu svetosti. Od njegove smrti do danas svi dokumenti o Kažotiću govore s posebnim pijetetom kao svecu. Koliko je do danas poznato sačuvala su se dvije teološke Kažotićeve rasprave, jedan spis, a pripisuje mu se i nekoliko propovijedi.⁵ Ostala djela vjerojatno su izgubljena.

Rodni grad Augustina Kažotića, srednjovjekovni Trogir, zanimljiva je pojava u povijesti hrvatske duhovne kulture. Uz staru romansku katedralu dižu se još 32 manje crkve kao svjedoci visoke umjetničke kulture starog Trogira. Ne zalazeći na ostala područja lijepih znanosti, pjesništva i književnosti, treba spomenuti da je i u glazbenom polju za vrijeme Augustina Kažotića Trogir bio na zamjernoj visini. To nam pokazuje Trogirski evanđelistar iz XII stoljeća s neumama te Lekcionar iz XIII stoljeća s tropima, čini se kod nas najstariji tropizirani primjerak liturgijskog teksta s neumama.⁶ Augustin je, dakle, kao dječak magao doći u dodir s crkvenom glazbom, jer se u Trogiru ona uspješno gajila o čemu svjedoče spomenuti liturgijski kodeksi. Kao pitomac dominikanske samostanske škole Augustin je također morao učiti glazbu. Nije poznato gdje je Augustin završio prvo školovanje.⁷ Ali iz ustrojstva srednjovjekovnog školstva treba pretpostavljati, da je završio crkvenu školu. Te su škole postojale pri katedralama kao katedralne, i pri samostanima kao samostanske crkvene škole za odgoj svećenika. U tim se školama, uz teologiju, predavalo i »sedam slobodnih znanosti«: gramatika, retorika, dijalektika, aritmetika, geometrija, astronomija i glazba.⁸ Glazba je bila povezana s matematikom i više se pažnje posvećivalo glazbenoj teoriji. Međutim, Augustin Kažotić morao je u samostanskoj školi glazbu učiti i praktično, radi sudjelovanja u liturgijskim obredima kao samostanski klerik pjevač.

God. 1286., Augustin Kažotić se nalazi na višim studijama u Parizu. Boravi u samostanu sv. Jakova i, čini se, pohađa bogoslovska predavanja na glasovitom pariškom sveučilištu Sorbonne, najutjecajnijem teološkom fakultetu u srednjem vijeku.

Pariz u Kažotićevo vrijeme ima veoma bogato razvijen kulturni i društveni život. Katedrala Notre-Dame, jedna je od najstarijih i najljepših gotičkih građevina glazbeni je centar cijele Evrope. U njoj se je odvijao stvaralački rad prvih poznatih skladatelja višeglasja magistra Leoninusa i Perotinusa, glavnih predstavnika glazbenog razdoblja poznatog pod imenom »ars antiqua«. Kažotić boravi u Parizu kad je »ars antiqua« dosegla svoj vrhunac i prepušta vodstvo novom glazbenom razdoblju poznatom pod imenom »ars nova«. Čini se da je Kažotić i u svom redovitom studiju morao doći u dodir s glazbom koja se na pariškom sveučilištu predavala u sklopu matematike. Može se pretpostaviti da je u samostanu sv. Jakova u Parizu crkveno pjevanje bilo na većoj visini nego u samostanima gdje je Kažotić boravio kao mladi dominikanski klerik. Osim toga Kažotić je imao priliku slušati crkveno pjevanje i orguljanje u pariškoj katedrali. A baš u tom razdoblju u katedrali je Notre-Dame crkveno pjevanje bilo na velikoj umjetničkoj visini, što se zaključuje iz velikog broja sačuvanih glazbenih djela i znatnog broja skladatelja predstavnika »ars antique i ars nove« koji su bili redom glazbenici pariške katedrale ili profesori na Sorbonni. Ovaj visoki umjetnički glazbeni ambijent sigurno je na Kažotića pozitivno djelovao u glazbenom

pogledu te bi bilo teško sumnjati da je Kažotić ostao indiferentan prema glazbi i da nije bio glazbeno obrazovan.

Bilo bi za poimanje onog vremena posve čudno da jedan visoki intelektualac bude bez glazbenog obrazovanja, jer je glazba ulazila u sastavni dio opće naobrazbe. U buli imenovanja Augustina Kažotića zagrebačkim biskupom između ostalih vršina, papa Benedikt XI ističe da je Kažotić »litterarum scientia preditus« iz čega možemo zaključiti da je imao kompletnu naobrazbu jednog intelektualca svog vremena.

I nešto mlađi kolege u episkopatu Guillaume de Machaut (oko 1300—1377) Philippe de Vitry (1291—1361) bili su vrsni glazbenici i najizrazitiji predstavnici »ars nove«. Augustin Kažotić kao zagrebački biskup razvio je glazbenu djelatnost, kako ćemo kasnije pokazati, a ona je bila moguća jedino uz pretpostavku jedne solidne glazbene naobrazbe.

Svjedočanstva o glazbenoj djelatnosti Augustina Kažotića su trostruka i dijele se na:

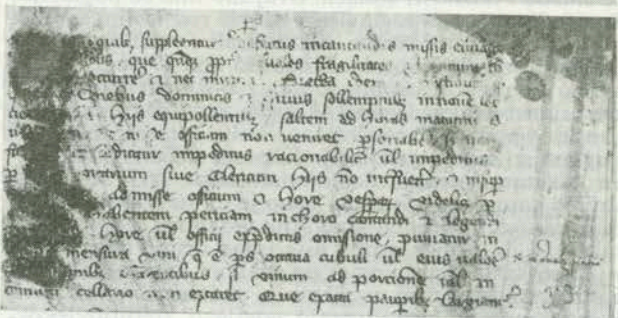
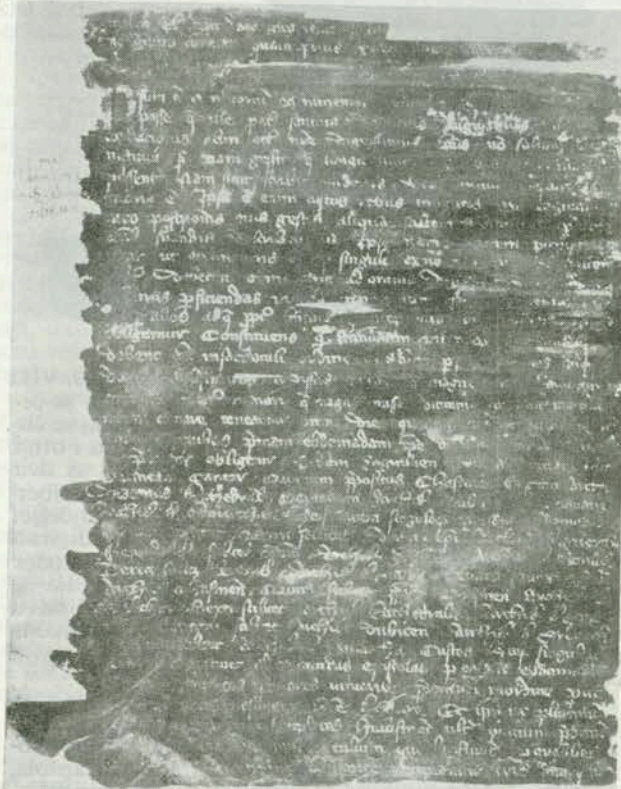
1. *Svjedočanstva Augustinovih suvremenika Ivana arhidakona goričkog i zagrebačkog biskupa Ladislava*. Sačuvala su se u Kaptolskom arhivu u Zagrebu a objavio ih je Ivan Krstitelj Tkalcčić god. 1874. u Povijesnim spomenicima zagrebačke biskupije, knjiga II i u petom svesku »Illirici Sacri« Daniela Farlatija, Venecija 1775.

Ivan arhidakon gorički nesvjesno je zapisao svjedočanstvo o glazbenoj djelatnosti Augustina Kažotića u djelu Kaptolskih statuta zvanom »Album capitulare«. Iz tog značajnog djela donosimo u prijevodu poglavlje koje se odnosi na tu djelatnost:

»Drugi dio. Kako se trebaju kanonicima vladati ako žele biti spašeni. . . Drugo poglavlje: Raspored po kojem nadarbenici imaju vršiti bogoslužje u stolnoj crkvi.

Casno je i zaslužno pamtiti i prema mogućnosti nasljedovati što nam je sveti otac gospodin Augustin, svete uspomene nekadašnji biskup naše crkve, ne samo odredio održavati već je to i sam vršio, što je opsežno pa se ne može ukratko izložiti. Izidor, naime, piše: Riznica svih stvari je pamćenje. Ona je čuvarica ostvarenih i planiranih djela. Ali ostavimo na stranu njegova djela i opišimo barem njegove odredbe koje trebamo održavati. Nalazimo, naime, da je on između ostaloga odredio, što je i pravo, da svaki od nas, ako nije zakonito zapriječen, treba svaki dan doći osobno ili preko drugoga u katedralu radi obnavljanja redovitog bogoslužja i moljenja časoslova na što smo zbog nadarbine koju uživamo obzirom na samu crkvu obavezni. On je odredio da preko godine niže navedeni sedmičari, koji moraju imati svećenički red, budu prema dužnosti osobno ili katkada po svojim prikladnim zamjenicima obavezani svaki dan, koliko god puta naizmjenice dolazi na njih red, pjevati zajednički u katedrali zborne mise koje se nazivaju i velike mise. I to prvu sedmicu dužan je održavati, kako je gore navedeno, sam gospodin biskup, drugu zagrebački prepošt, treću štilac, četvrtu pjevač, petu čazmanski prepošt, šestu katedralni arhidakon, sedmu dubički arhidakon i osmu komarnički arhidakon. A ova u istim sedmicama nek budu đakoni: prvomu, tj. gospodinu biskupu, gorički arhidakon; drugomu, tj. zagrebačkom prepoštu, kalnički arhidakon; trećemu tj. štilcu, vaščanski arhidakon; četvrtomu, tj. pjevaču čazmanski arhidakon; petomu, tj. čazmanskom prepoštu, bekčinski arhidakon; šestomu, tj. katedralnom arhidakonu, varaždinski arhidakon; sedmomu tj. dubičkom arhidakonu, vrbovečki arhidakon i osmomu, tj. komarničkom arhidakonu, čuvar. Ovi nek budu subdakoni koji će pjevati poslanicu obični kanonici i to najprije stariji a onda mlađi onim redom kao što je poznato da imaju pravo glasa u kanoničkom zboru. Budući da običnih kanonika ima više od spomenutog rasporeda neka se njima ispune praznine u pjevanju mise, evanđelja i poslanice koje će nastati, što nije nimalo čudno, zbog ljudskih slabosti. Njima nek se za svaku sedmicu koja na njih otpadne isplati tri i po dinara. Osim toga isti je otac

odredio da se ima svaki onaj koji u nedjelje i blagdane i ovim sličnim ne bi osobno došao na devet lekcija ili bar na obrede jutarnje, večernje i mise, osim ako je, kako je gore rečeno, zakonito zapriječen i u slučaju da je zapriječen ako nije odredio zamjenika ili klerika koji posjeduje vještinu pjevanja i čitanja svakog časoslova i predviđenog obreda, a posebno ako nije svakog dana prisustvovao obredu mise, časoslova i večernje, ima kazniti s pola mjere vina što iznosi osmi dio vedra a ako slučajno nema dovoljno vina u zajedničkom podrumu, drugim davanjima u odgovarajućoj vrijednosti, a oduzeti dio nek se podijeli siromasima.«

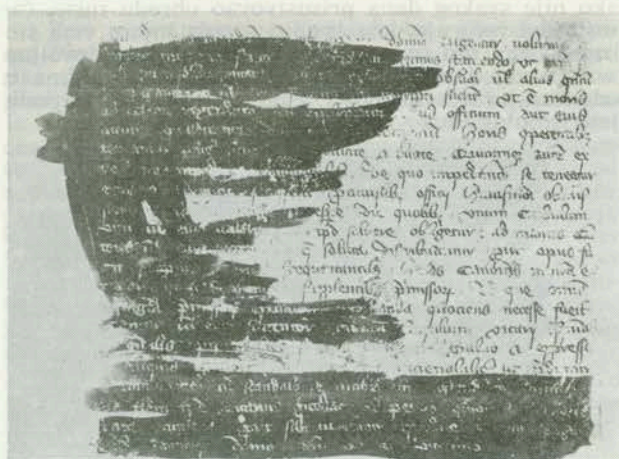

Tekst u latinskom izvorniku

U nastavku drugog poglavlja Kaptolski statuti donose o istoj stvari odredbe biskupa Ladislava iz godine 1329, koji se poziva na »odredbe časnog oca, gospodina brata Augustina, svete uspomene našega predšasnika«.

U trećem poglavlju statuta Ivan arhidakon gorički donosi izvornu odredbu »koju je isti sveti otac Augustin osobno donio i odredio da se održava, a sadržaj joj je od riječi do riječi sljedeći«. Odluka se odnosi na zajednička prehrambena dobra kaptola. U odluci se određuje količina hrane i vina koju dnevno ima pravo svaki kanonik preuzeti iz zajedničkog spremišta. Kako iz ovog poglavlja proizlazi, Augustin Kažotić je odredio kanonicima održavanje odredbe iz drugog poglavlja kao uvijet da mogu dobiti hranu iz

zajedničkog spremišta. Evo u prijevodu tog teksta: »Spomenuto primanje želim da dobiju samo oni kanonici koji u svečane dane osobno prisustvuju obredima u crkvi, tj. jutarnji, misi i večernji a to je deveterim čitanjima, a običnim danima bar po zamjeniku koji je sposoban obavljati pjevačku i štilačku dužnost...«¹¹

Tekst latinskog izvornika

Statuti zagrebačkog Kaptola su publicirani 9. VIII 1334. i bili su na snazi sve do godine 1880. kada je biskup Vrhovac publicirao nove statute. Statuti su se čuvali u sakristiji katedrale uvezani u bijelu kožu i otud im ime »Album capitulare«. Bili su prikovani sa dva lanca da ih ne bi tko oteo pa se nazivaju još i »Liber acclavatus«. Članovi Kaptola su i na njih, uz evandjelje, prigodom svećanih zakletvi polagali ruke.¹² Redigirao ih je Ivan arhidakon gorički. To doznajemo također iz istih statuta iz Cap. XXXIII prvog dijela gdje se navodi da je magister Jakov donio biskupu Ladislavu konstitucije kaptola sastavljene po Ivanu arhidakonu goričkom.¹³ Statuti su razdijeljeni na povijesni uvod i četiri samostalna dijela.

U uvodu poslije zaziva imena Božjeg iznosi se povijest utemeljenja zagrebačke biskupije, redosljed zagrebačkih biskupa do god. 1350. U prvom dijelu izloženi su zakoni i odredbe koji štite ustanovu Kaptola, te službe i dužnosti sudaca. Ovaj dio ima 66 poglavlja. Drugi dio ima 13 poglavlja i sadrži red kojim se ima obavljati svećana služba u katedrali i razdioba materijalnih dobara Kaptola. Treći dio ima 17 poglavlja. U njima se razlažu osobna prava i dužnosti kaptolskih dostojanstvenika. Donosi se popis župa zagrebačke biskupije i podaci o katedralnoj školi. Peti dio broji 28 poglavlja i sadrži privilegije Kaptola stečene od kraljeva, biskupa i drugih dostojanstvenika. Iz kratkog sadržaja kaptolskog Statuta jasno je da su u njemu sadržani zakoni i odredbe koje štite ustanovu Kaptola kao takovu i da njihov autor nije imao druge nakane pri njihovom sastavljanju osim da ozakoni kaptolska prava i dužnosti. Međutim, u njemu je sadržana velika povijesna građa za proučavanje povijesti srednjovjekovnog Zagreba i zagrebačke biskupije i to s raznih područja. Nas ovdje zanima glazbeno područje u vezi s Augustinom Kažotićem i stoga smo donijeli gornji izvadak iz Kaptolskog Statuta.

Analizirajući doneseni tekst možemo ustanoviti da sastavljač nije imao ni najmanju nakanu donijeti neke podatke o Augustinu Kažotiću kao glazbeniku. Sastavljač je imao namjeru samo ustanoviti red svećanog bogoslužja u katedrali i mjere predostrožnosti za njegovo izvršavanje. U tumačenju teksta služiti ćemo se latinskim izvornikom.

Međutim, za ovaj redosljed u tekstu se izričito tvrdi, da ga je ustanovio Augustin Kažotić »felicissime recordacionis, olim ecclesie nostre dignissimus episcopus, non solum servandum instituit, sed etiam gessit.« Važno se je osvrnuti i na izraz »gessit« pod ko-

jim se razumijevaju Augustinova djela, za koje autor Statuta tvrdi da su »longa«, opsežna, velika i da ih kratko ne može istumačiti odnosno u statutima navesti. Kamo sreće da je autor Statuta počeo nabrajati Augustinovu djelatnost. Možda bismo danas o njemu mnogo više znali, ali on prelazi na njegove odredbe i to u vezi sa svećanim pjevanim bogoslužjem. Iz teksta proizlaze ponajprije odredbe za dostojanstvenike Kaptola kojim će redom služiti u katedrali svećano bogoslužje. Nas sam taj red toliko ne zanima već samo ono što se odnosi na pjevanje, odnosno crkvenu glazbu. Posebnu pažnju u navedenom tekstu treba posvetiti izrazima »comuniter in ecclesia maiori cantare teneantur omni die...« i izraz »per clericum habentem periciam in choro cantandi«. Iz navedenih izraza i iz konteksta proizlazi da je Augustin Kažotić odredio da kanonici zagrebačkog Kaptola, kojih je u Kažotičevo vrijeme bilo 32, a ako njima priključimo 12 prebendara i klerike katedralne škole, svakako svih skupa najmanje kor od 60 ljudi, imaju zajednički pjevati svaki dan svećano bogoslužje, to jest svećanu misu i časoslov. Iz teksta proizlazi da su dostojanstvenici obavljali po navedenom redosljedu svećano bogoslužje, a ostali kanonici, koji nijesu bili upotrebljeni u obredu, imali su dužnost pjevati u koru. Ako su bili opravdano zapriječeni, morali su naći zamjenika ili klerika vješta pjevanju svih službi i mise i časoslova »per clericum habentem periciam in choro cantandi«. Za one koji bi izostali iz kora, a nijesu našli zamjenu, određene su i kazne u vinu ili u uskraćivanju od zajedničkih dijeljenja. Znači da je odredba strogo postavljena i da se trebala održavati.

Da ove odredbe potječu od Augustina Kažotića proizlazi i iz svjedočanstva njegova nasljednika biskupa Ladislava koji je preuzeo zagrebačku biskupiju god. 1326. On se u svom dekretu od 1. siječnja 1329. poziva na konstituciju »venerabilis patris, domini fratris Augustini, sancte memorie predecessoris nostri« po kojoj su kanonici dužni obdržavati redosljed svećanog bogoslužja.¹⁴

(slijedi nastavak)

BILJEŠKE

1. Božidar Štrola, *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Zagreb 1922, str. 31–32.
2. Andreis-Cvetko-Dujić-Klajn, *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, Zagreb 1962, str. 94.
3. Albe Vidaković, Augustin Kažotić, *Muzička enciklopedija II*, Zagreb 1963, str. 14.
4. Ivan Golub, *Bl. Augustin Kažotić prvi hrvatski teolog*, *Bl. Augustin Kažotić zagrebački biskup*, *Vjesnik za štovanje i kanonizaciju*, god. II, br 1/1968, Zagreb 1968, str. 5.
5. Dr. Frano Kovačević-Duje, *Bibliografija B. Augustina Kažotića*, Dubrovnik 1964, str. 20.
6. Antonin Zaninović, *Doba u koje je napisan Trogirski evanđelistar*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 45/1922/ ?1–24. i »Prophetia cum versibus« ili »Epistula farscita«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Split 1932, str. 365–374.
7. Ivan Golub, nav. dj. pod 3 str. ista.
8. Ante Vukasović-Edo Vajnaht, *Opća pedagogija*, Zagreb 1963, str. 11.
9. Petar Grgec, *Blaženi Augustin Kažotić*, Zagreb 1963, str. 55.
10. Alfred Ciampi *Bl. Augustin Kažotić (preveo Frano Kovačević)*, Split—Trogir 1959 str. 157.
11. Ivan Krst, *Tkalčić. Povijesni spomenici zagrebačke biskupije Knjiga II Zagreb 1874. Statuta Capituli Zagrebiensis Saec. XIV str. 5–7.*
12. Ivan Tkalčić, *Arhidakon gorički, domaći pisac u XIV vijeku Zagreb 1889, str. 60.*
13. Nav. dj. pod 11, str. 31.
14. Daniele Farlati *Ilirici sacri Tomus V, str. 425. Ivan Tkalčić, Stari bogoslužni obred u stolnoj crkvi zagrebačkoj, Katolički list god. 1895, str. 210.*